

TÜRKİYE'DE SPOR POLİTİKALARI ve İSTANBUL PLANLARINDA SPOR¹

Sports Policies In Turkey And Sports In Istanbul Plans

Arş. Gör. Dr. Çağdaş SAYDAM

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul/Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-1349-9934

ÖZET

Sporun mekânsallaştırılmasının kent tarihi içinde geçirdiği evreler, bugünkü tesislerin dağılımına yön veren yasal ve yönetsel süreçlere dair fikir vermektedir. Spor ve ilgili donatı alanları kent mekânında belirli amaç, hedef ve stratejiler neticesinde yer almaktadırlar. Bu türdeki donatıyı üreten politika ve planların belirli bir tarih aralığında incelenip, İstanbul özelinde bu planlama sürecinin değerlendirilmesi bu makalenin izleğini oluşturmaktadır.

Spor tesislerinin kent mekânında üretimini sağlayan süreçler; aktörler, politikalar, yasalar ve yönetmelikler üzerinden irdelenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan başlatılan dönemselsel analiz, günümüzde spor ve ilgili donatılara dair üretilen politikaları kapsar niteliktedir. Ardından İstanbul'un geçirdiği planlama deneyimleri spor ve ilgili donatıları özelinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Politika, İstanbul, İmar Planı

ABSTRACT

The phases of the spatialization of sports in the history of the city give an idea about the legal and administrative processes that shape the distribution of today's facilities. Sports and related equipment areas are located in the urban space as a result of certain goals, objectives and strategies. Examining the policies and plans that produce this type of equipment in a certain date range and evaluating this planning process in Istanbul constitutes the theme of this article.

Processes that enable the production of sports facilities in urban space; actors, policies, laws and regulations. The periodical analysis initiated from the Ottoman Empire covers the policies produced today regarding sports and related equipment. Then, the planning experiences of Istanbul were examined in terms of sports and related equipment.

Key words: Sports, Politics, Istanbul, Zoning Plan

1. GİRİŞ

Çok boyutlu bir olgu olan sporun tanımını farklı şekillerde yapılabilir. Ortaya çıkışı temel alındığında spor; insanın, doğayla savaşırken kazandığı ana becerileri ve geliştirdiği araçlı-araçsız savaşım yöntemlerini, boş zamanındaki artışa bağlı olarak, tek tek ya da topluca, barışçıl biçimde ve benzetim yoluyla, oyun, oyalanma ve işten uzaklaşma için kullanmasına dayalı estetik, teknik, fizik, yarışmacı ve toplumsal bir süreç olarak tanımlanabilir (Fişek, 1980).

Diğer bir tanıma göre spor; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın temel unsuru olan insanın, beden ve ruh sağlığını geliştirmek; kişiliğin oluşumunu, karakter özelliklerinin gelişimini sağlamak; bilgi, beceri ve yetenek kazandırarak çevreye uyumunu kolaylaştırmak; kişiler, toplumlar ve uluslar arasında dayanışma, kaynaşma ve barışı sağlamak; kişinin mücadele gücünü arttırmak yanında belirli kurallara göre, rekabet ölçüsü içerisinde mücadele etme, heyecan duyma, yarışma ve yarışmada üstün gelme amacıyla yapılan etkinliklerdir (Aydın vd., 2007).

Politika ise; bugünkü ve gelecekteki kararlara yön verebilmek için, birçok alternatif arasından seçilen belirli bir yol veya davranış tarzı, uzun bir plan, yöneticilere karar vermekte rehberlik eden ilkeler dizisi olarak tanımlanabilir (Şentuna, 2009). Spor politikası denince; sporun ele alınışı, ilke ve hedefleri, bu hedeflere ulaşma yol ve yöntemleri, altyapı, tesis, araç-gereç ve eğitim-öğretim anlayışı, ulusal ve uluslararası düzeyde spora bakış açısı, sporun örgütleniş ve uygulanış felsefesi akla gelmektedir (Ekici, 2002). Türkiye'de spor politikalarının amaçlarını; ulusal sporun örgütlenmesi, güçlendirilmesi ve sporcu gelişiminin yönlendirilmesi olarak sıralamak mümkündür'' (Gök ve Sunay, 2010). Ülkenin bugünkü spor politikalarını değerlendirmek

¹ Bu çalışma yazar tarafından 2019 senesinde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde tamamlanan Kentsel Gelişimde Sporun Değişen Rolü: İstanbul'un Spor Coğrafyası' isimli doktora tezinden türetilmiştir.

adına Osmanlı İmparatorluğu'ndaki durumdan başlayarak kısa bir biçimde tarihsel sürece bakmak faydalı olacaktır.

2. SPOR POLİTİKALARI

2.1. Cumhuriyet Öncesi Spor Politikaları ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Spor

İmparatorluğun son dönemlerinden günümüze kadar Cumhuriyet Hükümetleri'nin programlarında spora dair politika üretmeleri, ülke sathında hem sportif altyapının gelişmesi hem de sporcu yetişmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1830'lu yılların sonlarına doğru Tanzimat²la birlikte filizlenmeye başlayan spor olgusu, diğer birçok ülkede olduğu gibi, seçkin sınıfların öncülüğünde başlamış ve gelişmiştir. İmparatorluk içerisinde revaçta olan spor dalları jimnastik, atletizm ve futbol olmuştur. Tanzimat Dönemi, modern sporların ülkeye girdiği dönemdir'' (Caşen, 2015).

1860'larda Osmanlı İmparatorluğu'nda beden terbiyesine öncelikle askeri okullarda başlanmış ve okulların ders programlarına beden eğitimi ve kültür-fizik dersleri konulmuştur. 1869'da Maarif-i Umûmiye Nizamnamesi ile bütün rüştiyelerde beden eğitimi zorunlu ders kapsamına alınmıştır. Beden eğitiminin imparatorluk içerisinde tanınması, yaygınlaştırılması 1870'li yıllara doğru hız kazanmıştır. 1870'lerde askeri okulların dışındaki okullarda jimnastik ders programlarına eklenmiştir (Caşen, 2015).

II. Meşrutiyet dönemine kadar kulüp adıyla anılan örgütsel yapılar, tüzel kişiliği olmayan birer basit ortaklık şeklindedir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, konulan yasakların kalkması kulüp kurulmasını da kolaylaştırmış ve 3 Ağustos 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu, spor kulüplerine önceden izin gerektirmeyen serbest kuruluşlu özel hukuk tüzel kişiliği kazandırmıştır. 7 Ekim 1983 tarih ve 2908 sayılı Dernekler Kanunu spor kulüplerinin özel hukuk tüzel kişisi olma niteliklerini değiştirmemiş, yalnızca bunların ulusal spor yönetimlerinde nasıl izleneceklerini hükme bağlamıştır (Fişek 1980'den aktaran Algün Doğu, 2013).

2.2. Cumhuriyet Dönemi Spor Politikaları ve Sporun Kurumsallaşması

Cumhuriyetin kuruluşundan sonraki ilk yıllarda da jimnastik, eskrim, tenis, yelken gibi modern sporlar seçkinlerin arasında yaygınlaşmıştır. Spor yaparken giyilen kıyafetlerin vücudu görünür kıılması ve pahalı olması, spor eğitiminin maddi bir güç gerektirmesi gibi sebepler, çoğunluğu ekonomik açıdan gelişmemiş olan toplumda bu türden bir sonucu doğurmuştur.

Çağdaş toplumlar arasında yer alma hedefine sahip olan genç cumhuriyet, Mustafa Kemal Atatürk'ün vizyonu çerçevesinde; eğitimde, bilimde, sanatta ve ekonomide yaptığı büyük atılımları sporda da gerçekleştirmiş ve halkın tamamının spora erişebilmesi adına ülke sathına yayılan adımlar atılmıştır.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra inşa edilmeye başlanan yeni toplumda, devletin gözetiminde kentlerden, kasabalara ve köylere kadar yaygınlaştırılan spor olgusu, eğitimin önemli bir parçası haline getirilmiştir.

Akıl, ruh ve beden üçlüsü ve bunların gelişimi cumhuriyet rejiminin çağdaş neslini yaratmaya çalışan yönetici kadroları için büyük bir önem ifade etmektedir. Bu hedefin gerçekleşmesi için çağdaş spor bilimi ve uygulamaları yeni kurulmuş olan cumhuriyete getirilmiş, spor branşları artırılmış, ilgili yasalar çıkarılmış, kurumların görevleri tanımlanmıştır.

Sporun ülke çapında örgütlenmesi ve yayılması için 1924 yılında çıkan Köy Kanunu'nun 14. maddesinde "köyde güreş, cirit, nişan talimleri gibi köy oyunlarını yaptırmak" ve 1930 yılında çıkan Belediyeler Kanunu'nun 54. maddesinde de "gençler için mahallin ihtiyacıyla mütenasip stadyumlar tesis etmek ve işletmek" ibareleri yer almıştır.

Meşrutiyet döneminde meydana gelen gelişmeler sporda kurumsallaşmaya lokomotiflik etmiştir ve Türk sporunun yönetim yapısı, cumhuriyet öncesi dönem de dahil edilerek, şu şekilde gruplanabilmektedir:

- ✓ Örgütsüz ve himayeciliğe yönelik 1923 öncesinin çabaları.
- ✓ (1922-1936) Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı
- ✓ (1936-1938) Türk Spor Kurumu

² Tanzimat; devlet düzenini iyileştirmek için yapılan düzenleme ve reformlar anlamına gelir. 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı'yla başlayan ve Osmanlı devlet ve toplum yapısında önemli değişikliklere yol açan yenileşme ve reform dönemi Tanzimat Dönemi olarak isimlendirilir. Tanzimat Dönemi özellikleri arasında en belirgin hususlardan biri değişimin devlet yapısının ötesinde kültürel hayat, edebiyat, basın ve düşünce hayatı gibi alanları etkilemiş olmasıdır (Kaynak: <https://www.wikitarih.com/tanzimat-donemi/>).

- ✓ (1938-1986) Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü
- ✓ (1986-...) Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü
- ✓ (2011-...) Gençlik ve Spor Bakanlığı (Toros, 2015).

2.2.1. Cumhuriyet Hükümetlerinde Spor Politikaları

01.11.1923 yılında başlayan Cumhuriyet Hükümetleri dönemlerinde de (URL-1) yürütme erkinin spora bakışı zamanın ruhu çerçevesinde değişiklikler göstermiştir. Birinci Hükümet'ten (1 Kasım 1923 – 6 Mart 1924) dokuzuncu Hükümet'e (1 Kasım 1937 – 11 Kasım 1938) kadar hükümet programlarında sporla ilgili bir konu yer almamıştır. Ancak, hükümet programlarında yer almamasına karşın tek partili bu dönemde sporla ilgili bir çok önemli adım atılmıştır.

İlk spor örgütümüz Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın (TİCİ) kurulması, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi'nin oluşturulması, TİCİ'nin daha sonra Türk Spor Kurumu'na dönüştürülmesi ve sporcularımızın ilk kez 1924 Paris Olimpiyatları'na hazırlanarak gönderilmesi ile 1932 yılında Gazi Muallim Beden Terbiyesi'nin kurulması günümüz spor yönetim yapısının öncelleri olması açısından çok önem taşımaktadır (Aykın ve Bilir, 2013).

Sporun mekânsallaşması adına yirmi sekizinci Cumhuriyet Hükümeti (25 Aralık 1963 – 20 Şubat 1965) spor politikasını; spor örgütlenmesinin hızlandırılması ve gençliğin spor yapabilmesi için il ve ilçelerde spor tesislerinin yapılması yönünde belirlemiştir (Aykın ve Bilir, 2013).

Akıl, beden ve ruh sağlığını destekleyen spor etkinliğinin vatandaşlar tarafından erişilebilir olması için gerekli spor tesislerinin yatırımlarını yapmak sonraki hükümet programlarında da yer almıştır. Bununla birlikte sporun anayasaya girişi 1982 senesinde olmuştur. 1982 Anayasası'nın 59. Maddesi şu şekildedir:

“Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyla korur.” (URL-2)

Hükümet programlarında spora bakışa dair bir yenilikle elli altıncı ve elli yedinci Hükümet (11 Ocak 1999 – 18 Kasım 2002) dönemlerinde karşılaşmaktadır. Bu programda *“tüm yörelere vatandaşların spor yapabilecekleri semt sahalarının yapılması ve sporcu gençlerin doğal afetlerde gönüllü olarak görev almaları hedefleri”* yer almaktadır.

2.2.2. Kalkınma Planları'nda Spor Politikaları

1961 Anayasası ile iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek için Kalkınma Planları'nın hazırlanması hükme bağlanmıştır (URL-3). Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan kalkınma planları, Cumhurbaşkanı tarafında imzalandıktan sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce onaylanır.

İlki 1963-1967 dönemini kapsayan kalkınma Planları'nın on birinci ve son olanı 2019-2023 dönemini kapsamaktadır. Spordaki tesisleşme ve sporun yaygınlaştırılması perspektifi mezkur planların iki tanesinde yer almazken, kalan dokuz adedinde kendisine yer bulmuştur.

Planlı kalkınma döneminin başlangıç yılı olan 1963'ten 1967 yılına kadar olan dönemi kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda spora yer verilmemiştir (URL-4).

1968-1972 dönemini kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; *“devletin, seyir sporunu düzenleyici rolü geliştirilerek sporla ilgili faaliyetleri topluma yönelten, okul ve halk sporuna öncelik veren bir nitelik kazanacaktır”* ibaresiyle birlikte tesislere dair *“spor tesislerinin yurt üzerindeki ve çeşitli spor dallarına göre dağılımındaki dengesizlikleri ortadan kaldıracak önceliklerin tanımlanmasında ağırlığı, seyir sporu yerine kitle sporuna verecek bir yatırım politikası izlenecektir”* kararı yer almaktadır. Spor yapan vatandaş sayısının artması ve spor dallarının gelişmesi amacıyla yatırımlarda semt tesislerine ağırlık verileceği vurgulanmıştır. *“Spor yatırımlarına ayrılacak kaynaklar bölgeler, spor dalları ve hizmet sağlayacakları gruplar arasında dengeli dağılım sağlayacak bir öncelikler sırası ile kullanılacaktır”* ibaresi yatırımların dağılımı ile ilgili ilkeyi ortaya koymaktadır (URL-5).

Bir önceki plan döneminin ilkelerinin ve tedbirlerinin, uygulamada yapılan yatırımların yarışmaya dönük seyircili spor tesislerine ayrılması nedeniyle, beklenen faydayı sağlamadığını belirten Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1973-1977) 'İlkeler ve Tedbirler' başlığı altındaki dördüncü maddesinde tesisleşmeyle ilgili ifadeler şu şekildedir:

- ✓ Spor yatırımlarının yurt düzeyine dağılımında, dengesizlikleri giderici tedbirler alınacak ve tesislerin

- yapımında yerleşim birimleri ölçeklerine uyumlu hizmet standartları göz önünde bulundurulacaktır.
- ✓ Spor tesislerinin yapımında çok yönlü kullanım esas alınacak, mevcut spor tesislerinden öncelikle geniş halk kitlelerinin, amatör sporcuların ve öğrencilerin yararlanması sağlanacaktır.
 - ✓ Kamu eliyle yapılmış ve yapılacak olan spor tesislerinin, spor kulüplerinin kiralanması konusu öncelikle ele alınacak, bu konu ile ilgili mevzuatta değişiklikler yapılarak, tesislerin en fazla üç yıl süreyle ve rayiç fiyatla kiralanması sağlanacaktır (URL-6).

Bu plan, profesyonelliği sporun gelişmesinde bir engel olarak görmektedir ve *“devlet özendirici tedbirleri yalnız amatör kulüpler için uygulayacaktır”* demektedir.

1979-1983 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kitle sporuna dönük tesislerin yaygınlaşmasının sınırlı kaldığı belirtilerek, profesyonel futbolun ve diğer seyir sporlarının uygulama önceliğini ve ağırlığını korumaya devam ettiğini vurgulanmıştır. Bu plan, kendinden öncekilere nazaran, spor ve ilgili konular daha az yer almıştır ve ağırlıklı olarak mevcut durum tespitleri yapmakla yetinmiştir (URL-7).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) döneminde 'Beden Eğitimi ve Spor' başlığı altında irdelenmiş ve ilkelerden ve politikalarından yine bir önceki planda olduğu gibi az yer tutmuştur. Sporun semtlere ve köylere yayılabilmesi için kamunun yanında özel sektörü de bir aktör olarak görmesi ve bu yönde teşviklerde bulunulacağı belirtilmesi dönemin ruhu bağlamında dikkate değerdir.

Bunun yanında *“şehir imar planlarının hazırlanışında spor alanlarına ve yeşil sahalara ağırlık verilecek; mevcut planlarda bu maksatla tahsis edilmiş, yerlerden süratle istifade edilebilmesi için gerekli çalışmalar yapılacak ve uygulanacaktır”* ibaresi planlamaya dair özel bir mesajı da içermektedir (URL-8).

Planlamaya dair bir diğer ifadeyle 1990-1994 dönemini kapsayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda karşılaşılmaktadır. Plan'ın ilgili maddesinde *“özellikle şehir imar planlarının hazırlanışında yeşil alan, spor tesisleri ve çocuk oyun alanları için kişi başına düşen alan büyüklüğünün gelişmiş ülkeler standartlarına uygun olması sağlanacaktır”* cümlesiyle yer almıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın aksine bu plan, sporda profesyonelliğe müsait olan dallarda profesyonelliği teşvik etme kararını almaktadır (URL-9).

1996-2000 yılları için hazırlanan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda spora dair önemli bir karar, merkezi idarenin bu türdeki hizmeti mahalli idarelerin yetki ve sorumluluğuna bırakmasıdır. Buna paralel olarak devletin ağırlığının azaltılarak, özel sektörün katkısının artması hedeflenmektedir (URL-10).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005 yıllarını kapsamaktadır. Spora bakışı ağırlıklı olarak üst ölçekte kalan planda, olimpiyat oyunları, dünya şampiyonaları gibi etkinliklere ev sahipliği yapma arzusu, turistik tanınırlık için sporun araçsallaştırılması yönünde ifadeler yer almaktadır (URL-11).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın kapsadığı yıllar 2007-2013 arasındadır ve bu plan döneminde spora dair bir açılım yer almamaktadır (URL-12).

Kalkınma Bakanlığı tarafından açıklanan Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 2014-2018 yılları için hazırlanmıştır. Kulüp, antrenör, lisanslı sporcu ve tesisleşme sayılarında gelişme sağlandığını söyleyen plan, sağlıklı ve hareketli bir yaşamın gereği olarak toplumda spor yapma kültürünün yerleştirilmesini, spor hizmetlerinin kalitesinin ve çeşitliliğinin artırılarak sporun geniş kitlelere yaygınlaştırılmasını ve başarılı sporcular yetiştirilmesini temel amaç olarak almaktadır.

Bu amaçtan hareketle tesisleşmeye dair geliştirdiği politikalar arasında, bu türden binaların yapımında ve işletilmesinde başta kamu-özel işbirliği modeli üzere alternatif finansman ve işletme modellerinin hayata geçirilmesi vardır. Kamuya ait tüm tesislerin bütün vatandaşların kullanımına açılması bu planın da politikaları arasındadır (URL-13).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 18.07.2019 tarihinde onayladığı ve son plan olan On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2019-2023 yılları için hazırlanmıştır. Temel amacını yine iki farklı ölçekte tanımlayan söz konusu plan, alt ölçekte, sporun bir yaşam alışkanlığı haline geldiği, talep eden herkesin spor faaliyetlerine eriştiği bir hedef koyarken, üst ölçekte ise, uluslararası şampiyonalarda başarı elde eden, prestijli spor organizasyonlarına ev sahipliği yapan ve böylelikle sporun her dalında dünya çapında rekabet edebilen bir seviyeye ulaşmak istemektedir.

Çalışmanın ana eksenini oluşturan tesislere dair ise; mahallinde spor imkânlarının geliştirilerek her yaşta vatandaşların sportif faaliyetlere düzenli katılımının teşvik edileceği ve spor tesislerine erişim imkânlarının iyileştirileceği, politika ve tedbirler başlığı altında yer almaktadır.

Bugüne kadarki kalkınma planlarında niceliksel olarak tesis üretiminde güçlü bir irade ortaya konduğu görülmekle birlikte bu son planda ulusal düzeyde spor tesislerinin yapımı ve etkin kullanılması adına coğrafi konum, iklim ve demografik yapının da dikkate alınacağı belirtilmiştir.

Tesislerin yapımı ve özellikle etkin işletimine dair modeller geliştirmeyi ön gören planda, eğitim kurumları ile kamuya ait spor tesislerinin Gençlik ve Spor Bakanlığı koordinasyonunda ortak kullanıma ve vatandaşların erişimine açılmasının sağlanacağı da ifade edilmektedir (URL-14).

2.2.3. Yürürlükteki Spor Politikaları

Bakanlar Kurulu'nun 26.11.2012 tarihinde aldığı kararla, Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın hazırladığı, Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi kabul edilmiştir. Çocuklar, gençler ve yetişkinler üzerinde sporun pozitif etkilerini anlama ve kavramada kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarına yön vermek amacıyla hazırlanan belge, belirlenen politikaların etkin bir şekilde uygulanmasıyla sporun ülke çapında gelişip yaygınlaşacağını belirtmektedir.

Temel amaçları arasında sporda şiddeti önlemek, dopinge mücadele, elit sporcu yetiştirilmesine destek olmak gibi birey ve toplum odaklı açılımlarla birlikte, olimpiyat oyunlarına, paralimpik oyunlara ve diğer prestijli spor organizasyonlara ev sahipliği yapmak olan belgenin amaçlarında tesisleşmeye dair şu ifadeler yer almaktadır:

- ✓ Her yaşta bireyin istediği amatör spor branşında spor tesislerinin uygun olduğu zamanlarda spor yapmasına imkân sağlamak
- ✓ Spor tesis envanteri ve ihtiyacını belirlemek ve planlı bir şekilde tesisleşmeyi ülke geneline yaymak (Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi, 2013)

Bu amaçlar doğrultusunda tesislere ilişkin geliştirilen politikalar; sporla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında iş birliğinin geliştirilmesi, yerel yönetimlerde sporun desteklenmesi, spor tesislerinin standartlara uygun olarak yapılması ve verimli kullanılması başlıkları altında toplanmıştır. Geliştirilen politikalar altında yereldeki spor tesislerine ait belirlenen hedefler ise şu şekilde ifade edilmiştir:

- ✓ Tüm spor tesislerinin kapasitelerinin değerlendirilmesi ve verimli kullanılması için eşgüdümü sağlayacak yasal düzenlemeler yapmak
- ✓ Merkezi yönetim ve yerel yönetimlere ait spor tesislerinin 24 saat esasına göre hizmet verebilmeleri konusunda destek sağlamak
- ✓ Yerel yönetimlerin bölgelerinde yaşayan insanların spor aktiviteleri yapabilecekleri uygun alanlara imar planlarında yer vermelerini teşvik etmek
- ✓ Kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektöre ait spor tesis envanterini hazırlamak, tesis yatırımlarını branş bazındaki özellikler ve yerel ihtiyaçlar doğrultusunda planlamak
- ✓ İmar planlarında spora ayrılmış alanların belirlenmesinde Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın görüşünün alınmasına yönelik düzenlemeler yapmak.
- ✓ Özellikle toplu konut alanlarında, belirlenecek kriterler dahilinde spor tesisleri için yer ayrılmasını teşvik etmek
- ✓ Spor tesislerinin yerlerinin belirlenmesinde, sporcuların ve halkın katılımını kolaylaştıracak yerlere öncelik vermek ve bu yerlere etkin ulaşım olanaklarını sağlamak (a.g.e., 2013).

Bugüne gelindiğinde, 2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda spor başlığı altında mevcut durumun bir fotoğrafı çekilmekte, ortaya konan amaçlar ve hedefler doğrultusunda politikalar geliştirilmektedir.

Türkiye'deki lisanslı sporcu sayısındaki artış eğiliminin sürdüğünü ifade eden program³, spor alanında kaydedilen gelişmelere rağmen, fiziki ve beşeri altyapının güçlendirilerek ülke genelinde dengeli dağılımının sağlanması, spor eğitiminin iyileştirilmesi, sporda etik kurallara uyumun artırılması, başarılı sporcuların yetiştirilmesi ve sporun bir yaşam tarzı olarak benimsetilerek geniş kitlelere yaygınlaştırılması ihtiyacının devam etmekte olduğunu belirtmiştir.

Sporun toplumun her kesimine yaygınlaştırılması ve spor ile ilgili kaynakların en etkin şekilde kullanımının sağlanması amacıyla beden eğitimi ve spor tesislerinin açılması desteklenmeye devam edildiğini bildiren program, spor tesislerinin bölgeler ve branşlar bazında dengeli dağılımlarının sağlanması ve tesislerin etkin

³ "Eylül 2018'de 8,3 milyon olan lisanslı sporcu sayısı Eylül 2020 itibarıyla 8,6 milyona, 15.620 olan spor kulübü sayısı 18.552'ye, 233.368 olan antrenör sayısı ise 246.774'e yükselmiştir." (2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı).

kullanılması amacıyla spor tesisleri envanter programı aracılığıyla kamuya ait spor tesislerinin envanterinin çıkarılmasına başlandığını söylemektedir.

Mahalli idarelerin spor alanındaki etkinliklerinin artırılması, spor kulüpleri ve federasyonlarının kapasitelerinin güçlendirilmesi, spordaki şiddet ve doping olaylarının önlenmesi ve spor finansmanının çeşitlendirilerek artırılması gerektiğini bildiren metinde önemli bir mevcut durum tespiti de vatandaşları spor yapmaya teşvik etmek amacıyla geliştirilen projelerin etki değerlendirmesinin yapılabilmesi için halkın spor yapma alışkanlıklarını ölçen, uluslararası standartlara uygun saha çalışmalarının düzenli olarak yapılmasına duyulan ihtiyaçtır.

Bu tespitlerden hareketle amaç ve hedeflerini; geniş kitlelerin sporu yaşam biçimi olarak benimsediği, dezavantajlı gruplar dahil talep eden herkesin spor faaliyetlerine erişiminin sağlanabildiği, uluslararası şampiyonalarda çok sayıda sporcusu ile derece alan, Olimpiyat Oyunları başta olmak üzere dünyadaki prestijli spor organizasyonlarına ev sahipliği yapan ve böylelikle sporun her dalında dünya çapında rekabet edebilir seviyeye ulaşmış bir ülke olarak ortaya koymuştur.

Hükümet Programları'nın ve Kalkınma Planları'nın spor olgusuna dair amaç, hedef ve stratejilerinin kent mekânında nasıl uygulanacağına karar verecek disiplin olan şehir planlama pratiği içerisinde spor ve spora ait işlevlerin ölçekler arasında izini sürmek, gelecekte bu türden donatının verimli ve adil bir biçimde planlanması adına önemli veriler sağlayacaktır.

3. SPOR ve ŞEHİR PLANLAMA

Spor alanlarından, planlama sistematigi içerisinde yer alan yasa ve yönetmeliklerde nasıl bahsedildiğini irdelemek, bu türden donatıya olan bakışı göstermesi açısından önemlidir. 03.05.1985 yılında kabul edilen 3194 sayılı İmar Yasası'nın kırk dördüncü maddesinin b bendinde şu şekilde yer alır spor:

“İmar planlarında okul, ibadet yeri, sağlık, spor, sosyal ve kültürel tesisler ile kamu kuruluşlarının yapıları için ayrılacak yerler ve bu konu ile ilgili diğer hususlar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”

Amacı; yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların, plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak (İmar Yasası Madde 1) olan İmar Yasası'nda tek yerde adı geçen 'spor' aynı sene yürürlüğe giren ve 14.06.2014 tarihinde yayımlanan Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'ne kadar neredeyse otuz yıl yürürlükte kalan Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik'te ise kendisine yer bulamamıştır.

Daha sağlıklı bir yaşam sürme adına, açık ya da kapalı alanlarda, rekabet, meditasyon, tedavi, bireysel gelişim gibi amaçlarla, sosyalleşme, toplumun diğer bireyleriyle etkileşime geçme motivasyonu da yapılabilen spor etkinliği, bu yönetmeliğin donatılarının standartlarını ortaya koyan tablosunda bulunmamaktadır.

Tablo 1. Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik'te kentsel, sosyal ve teknik alt yapı standartlarını gösteren tablo.

Nüfus	0-15.000	15.000-45.000	45.000-100.000	100.000+
Kreş+ Anaokulu	1 m ² /kişi	1 m ² /kişi	1 m ² /kişi	1 m ² /kişi
İlköğretim	4 m ² /kişi	4 m ² /kişi	4,5 m ² /kişi	4,5 m ² /kişi
Ortaöğretim	3 m ² /kişi	3 m ² /kişi	3 m ² /kişi	3 m ² /kişi
Aktif Yeşil Alan	10 m ² /kişi	10 m ² /kişi	10 m ² /kişi	10 m ² /kişi
Sağlık Tesisi Alanları	2 m ² /kişi	2 m ² /kişi	3 m ² /kişi	4 m ² /kişi
Kültürel Tesis Alanları	0.5 m ² /kişi	1 m ² /kişi	2 m ² /kişi	2,5 m ² /kişi
Sosyal Tesis Alanları	0.5 m ² /kişi	0.5 m ² /kişi	1 m ² /kişi	1,5 m ² /kişi
Halk Eğitim Merkezi	0.4 m ² /kişi	0.4 m ² /kişi	0.4 m ² /kişi	0.4 m ² /kişi
Dini Tesis Alanları	0.5 m ² /kişi	0.5 m ² /kişi	0.5 m ² /kişi	0.5 m ² /kişi
İdari Tesis Alanları	3 m ² /kişi	3.5 m ² /kişi	4 m ² /kişi	5 m ² /kişi
Teknik Alt Yapı (yol ve otopark hariç)	1 m ² /kişi	2 m ² /kişi	3 m ² /kişi	4 m ² /kişi

Kaynak: Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik

Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik yerine 14.06.2014 tarihinde yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde spordan 'Sosyal Altyapı Alanları' başlığı altında bahsedilmekte ve bu alanların tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

“Birey ve toplumun kültürel, sosyal ve rekreatif ihtiyaçlarının karşılanması ve sağlıklı bir çevre ile yaşam kalitelerinin artırılmasına yönelik kamu veya özel sektör tarafından yapılan eğitim, sağlık, dini, kültürel ve idari tesisler, açık ve kapalı spor tesisleri ile park, çocuk bahçesi, oyun alanı, meydan, rekreasyon alanı gibi açık ve yeşil alanlara verilen genel isimdir.”

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin, farklı nüfus gruplarında asgari sosyal ve teknik altyapı alanlarına ilişkin standartlar ve asgari alan büyüklükleri tablosunda, semt spor sahaları ilçe sınırları dahilinde yapılan planlamalar başlığının altında, açık ve yeşil alanlar altyapı sekmesinde bulunmaktadır. Tabloda, ilçenin nüfusundan bağımsız olarak kişi başına 10 m² alan semt spor alanı için büyüklük verilmektedir.

Spor olgusu yeni yönetmelikte kendisine yer bulmakla kalmamış aynı zamanda 'açık ve kapalı spor tesisleri' ibaresiyle mekânsal farklılaşmaları da dikkate alınmıştır. Bununla birlikte imar planlarında yalnızca açık semt spor alanlarının yaya olarak ulaşılması gereken etki mesafesi takriben beş yüz metre olarak verilmiş, kapalı spor tesisleriyle ilgili herhangi bir erişilebilirlik ve büyüklük öngörüsü yapılmamıştır.

Tablo 2. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde sporun yeri

EK-2 TABLO			FARKLI NÜFUS GRUPLARINDA ASGARI SOSYAL VE TEKNİK ALTYAPI ALANLARINA İLİŞKİN STANDARTLAR VE ASGARI ALAN BÜYÜKLÜKLERİ TABLOSU							
ALTYAPI ALANLARI			0 - 75.000		75.001 - 150.000		150.001 - 500.000		501.000 +	
			m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)	m ² /kişi	Asgari Birim Alan (m ²)
AÇIK VE YEŞİL ALANLAR	İLÇE SINIRLARI DAHİLİNDE YAPILAN PLANLAMALARDA	Çocuk Bahçesi	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00	
		Park								
		Meydan								
		Semt Spor Alanı								
		Botanik Parkı								
	Mesire Yeri									
	Rekreasyon	İL SINIRLARI BÜTÜNÜNDE YAPILAN PLANLAMALARDA	Hayvanat Bahçesi	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
	Kent Ormanı									
	Ağaçlandırılacak Alan									
	Fuar, Panayır ve Festival Alanı									
Hipodrom										

Kaynak: Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği Ek 2

Planlama hiyerarşisi içerisinde Çevre Düzeni Planı ölçeğinde Sosyal Altyapı Alanları bölümü altında Kentsel ve Bölgesel Yeşil ve Spor Alanı sekmesinde yer alan 'spor' bir alt ölçekteki Nazım İmar Planı gösteriminde de Sosyal Altyapı Alanları altında bu kez tek başına Spor Alanı olarak bulunmaktadır. Uygulama İmar Planı gösterimlerinde ise Kış Sporları ve Kayak Tesisi Alanı, Açık Spor Tesisi Alanı ve Kapalı Spor Tesisi Alanı olarak özelleştirilmiştir (Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği Ek 1).

Yasalar ve yönetmelikler dışında kentsel donatılara dair üniversite-merkezi idare iş birliği çerçevesinde yapılan çalışmalar da mevcuttur. Bu yönde ortaya konan akademik çalışmalardan bir tanesi de Konuk (ve diğ., 2017) tarafından hazırlanan Kentsel Mekânsal Standartların Geliştirilmesi'dir.

Hazırlanma nedeni, kent kimliği ve kentsel kalite adına mekânı yeniden değerlendirmek olan çalışmanın bu kapsamda hedefi, akıllı kodlar yaklaşımıyla yeni araçlar sunmak ve bunlarla geniş kapsamlı, yenilikçi bir çerçeve yaratmaktır. Yerel olan bu kodlar, evrensel standartları olan donatıların nasıl dağıtılacağına ve işlev çeşitliliğine dair bir çerçeve sunmaktadır.

Bu çalışma, bir kentsel mekâna uygulanacak donatıyı seçerken, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin eki olan standartlardan ayrılmadan, söz konusu bölgenin karakterinin ortaya konması gerektiğini söylemektedir. Nüfus yoğunluğu, sosyal yapı, gündelik hayatın ritmi ve akışları bu karakterin belirlenmesi için gerekli verilerdir.

Spor olgusunun planlama disiplini nasıl yer aldığını ülkenin birçok bakımdan en önde gelen kenti olan İstanbul üzerinden izlemek bu türdeki donatının kent mekânında nasıl yer seçtiğini anlamak adına bilgilendirici olacaktır.

3.1. Cumhuriyet Dönemi İstanbul Planlarında Spor

Uysal (2006), Cumhuriyet döneminde İstanbul'un planlanması ile ilgili ilk çabaların başlangıç tarihini 1933 yılı olduğunu belirtir. Bu yılda İstanbul için bir şehircilik yarışması açılmıştır. İstanbul Belediyesi tarafından davetli biçimde açılan yarışmanın konusu "İstanbul'un gelecekte alacağı şekil"dir. Deneyimleri göz önünde bulundurularak davet edilen Hermann Ehlgöetz, Alfred Agache ve Jacques Henri Lambert isimlerinden Hermann Ehlgöetz'ün çalışması birinci seçilmiştir (Bilsel, 2010).⁴

Ağırlıklı olarak kentin ulaşım sorunlarına yönelen Ehlgöetz'ün (1934) raporunda spor ve ilgili alanlara dair bir açılım olmamakla birlikte, "İnşa edilmemiş mıntıklar ve şerait altında inşasına müsaade edilen mıntıklar" başlığı altında "Oyun ve spor arsaları" maddesi yer almıştır. Agache'nin (1934) çalışmasında ise 11. Fasıl

⁴ Yarışmaya davet edilen bir diğer isim Henri Prost'tur. O sırada Paris'in planlamasıyla meşgul olduğunu belirterek teklifi geri çevirir ve yerine J. H. Lambert davet edilir.

“Açık serbest alanlar” başlığındadır ve Amerika ile Avrupa’daki benzer alanlar örnek gösterilerek bu türden alanların planlanmasına dair standartlardan bahsedilmiştir.

Büyük futbol sahaları, hipodromlar, stadyumlar, velodromlar gibi tipolojik açılımları içeren Agache planı, bu tesislerin bir yerde toplanmasını ve hemen yanında bir koruluk veya orman olması gerektiğini vurgular. Plan, mekânsal erişilebilirliğe dair olarak da 500 metre çaplı daireler içinde yeşil alanlar ve spor alanları düşünülmektedir der. Spor tesislerinin ve diğer açık alanların kentteki donatılar arasında çok önemli bir yerde olduğunu, mahalle ölçeğinden başlayarak hızla hayata geçirilmesini ve 30 yıl boyunca takip edilmeleri gerektiğini söyler (a.g.e).

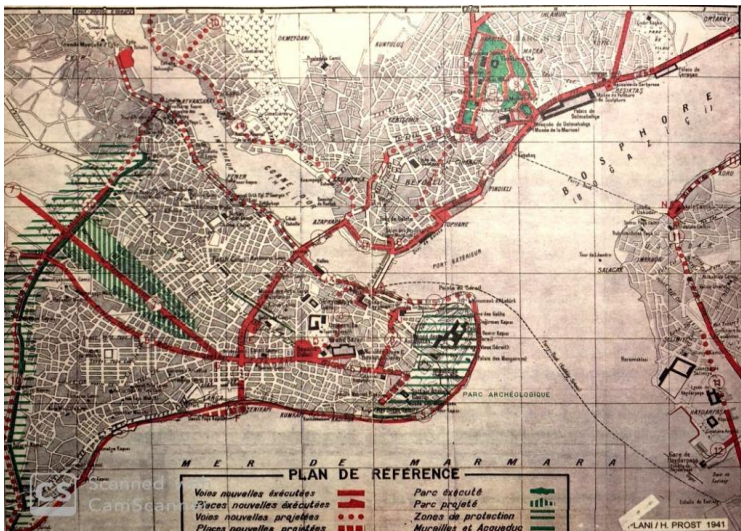
Davetli yarışmaya dahil son imar planı da J. H. Lambert (1934) tarafından hazırlanmıştır. Bu planın raporunun üçüncü maddesi “Spor ve Turizm İstanbul’u” başlığını taşımaktadır. Kente bir spor ve kültür merkezi gözlüğüyle bakan bu maddede halkın spora çok meraklı olduğu belirtilir ve büyük spor müsabakaları ve at yarışları gibi etkinlikler sırasında halkın toplanabileceği stadyum ve hipodrom gibi tesislerin eksikliği vurgulanır.

İhtiyaç duyulan tesis için eğiminin az, çevresindeki mahallelere yakın ve altyapısının hızla çözülebilecek olması sebebiyle kent merkezinin dışındaki Yeni Bahçe Çayırı’na önermiştir.⁵ Bu alanın günün birinde kıymet kazanması halinde ise stadyumun şehir dışına çıkarılabileceğini ve arsasının konut alanına dahil edilebileceğini belirtir. Kentte batıya doğru gidildikçe konutların azalıp spor alanlarının sıklaştığını vurgular ve gelecekte oluşacak yerleşimlerde mahalle statları yapılmasını teklif eder.

Kentin planlanmasına dair bu ilk çalışmaların yeterli görülmemesi üzerine 1935 senesinde Martin Wagner İstanbul’un planlanması yapması için davet edilmiştir ancak hazırladığı plan yeterli görülmemiş ve kabul edilmemiştir (Uysal, a.g.e). Wagner (1936) planında spor ve ilgili alanlara dair bir öneri bulunmamaktadır. Gençlikte spor ruhunun ve yürüyüşler yapma zevkinin henüz yeni yeni uyanmaya başladığını ve Boğaziçi sahilinin başlı başına bir yürüyüş sporu sahası olduğunu söylemekle yetinir.

1936 senesinden 1950 senesine kadar İstanbul Belediyesi’nde şehircilik uzmanı olarak çalışan Henri Prost 1/5000 ölçekli İstanbul’un nazım planını ve planı izah eden raporu hazırlamıştır. Kentin ilk master planını 1937’de teslim eden Prost, işlevsel zonları, “güzelleştirme” temasıyla birbirine bağlayan, görsel açıdan güçlü bir yol şebekesinden oluşan bir tasarım önerir (Akpınar, 2010).

Atatürk’ün Cumhuriyeti ve reformları emanet ettiği gençlik, İstanbul Planı’nda en sık değinilen temalardan biridir; özellikle espaces libres⁶ ve yollar kapsamında yinelenir. Gençlik için tasarlanan yeni kültürel mekânlar ve spor sahaları, yalnızca batılılaşmayı değil, tüm sosyal yapıyı topyekûn değiştirmeyi hedefleyen ulus-devletin radikal reformlarının, fiziksel ve mekânsal alandaki tamamlayıcı ögesi olarak görülebilir. Parklar ve spor sahaları gençliğin fiziksel olarak görülebileceği ve yeni toplumda değer verilebileceği ortamları yaratmış olurlar (Akpınar, a.g.e).

Şekil 1. Prost Planı’nda parklar

Kaynak: Cumhuriyet Dönemi İstanbul Planlama Raporları 1934-1995

⁵ Yeni Bahçe Çayırı bugün Fatih ilçesinde Çapa semti ile Vatan Caddesi arasındaki alandır.

⁶ Henri Prost 20. yüzyıl başında şehircilik disiplininin temel kavramlarından biri olan espace libre kavramını parklar, spor alanları, gezi alanları, manzara terasları, bulvarlar ve meydanlar dahil tüm kamusal açık alanları içeren genel bir kategori olarak kullanmaktadır (Bilsel, a.g.e.).

Beyoğlu tarafında Taksim Gezisi ile bütünleşen 2 No'lu Park, Sarayburnu'ndan Küçük Ayasofya'ya uzanan, Hipodrom ve çevresini kapsayan Arkeolojik Park ve Eski İstanbul'da Bayrampaşa Vadisi üzerinde 1 No'lu Park Prost'un yukarıda belirtilen yaklaşımına örnek olabilecek büyük kentsel açık alanlardır.

Prost'un planının "Koşu Mahalli" başlıklı 10 numaralı plan notunda koşu yerlerinin Kale duvarlarının içinde Yenibahçe civarında ve kale duvarlarının dışında Yenibahçe civarında olduğu belirtilmektedir.⁷ Planda aynı zamanda büyük ölçekli bir spor etkinliği olan olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapma vizyonu da bulunmaktadır. Olimpiyatlar için surların dışında yer seçilmesi de yine, nazım planda Yeni Bahçe'de öngörülmüş olan spor tesislerini gerçekleştirmeye yöneliktir (Bilsel, a.g.e.).

Henri Prost, spor altyapısına dair diğer detayları ağırlıklı olarak Anadolu Sahili Nazım Planını İzah Eden Rapor'da (1940) vermiştir. Bu metinde Üsküdar, Kadıköy-Moda, Beykoz, Paşabahçe, Çubuklu, Kanlıca, Anadoluhisarı, Kandilli-Vaniköy, Çengelköy, Beylerbeyi başlıklarının her birinin altında spora dair bir alt başlık yer almaktadır. Bu raporda, tesislerin planlamasını yaparken konum, nüfus, komşu yerleşimde tesis olup olmaması gibi kriterleri dikkate aldığı görülmektedir.

İstanbul Nazım Planı çalışmalarını yürütmek üzere 1965 senesinde Roma Üniversitesi'nden Prof. Luigi Piccinato davet edilmiştir ve kentin planlanmasına dair yaklaşımını Büyük İstanbul Nazım Planı Ana Hatları İzah Raporu'nda (1967) aktarmıştır. Bu raporda İstanbul'un şehircilik problemlerinin tespitine, belediye hudutlarının çok ötelinde, metropoliten alanın uzağında geniş bir bölgenin etütleriyle başlamak gerektiğini belirtir. Marmara'nın 9 ilini kapsayan bir bölge planlama ölçeğinden bahseden raporda alt ölçekteki donatı alanlarından olan spora rastlanmamaktadır.

İstanbul Nazım Plan Bürosu tarafından hazırlanan ve 29.07.1980 tarihinde onaylanan ancak dönemin şartları gereği hiç uygulanmayan İstanbul Metropolitan Alan Nazım İmar Planı raporunda (1980) spor, "Yeşil karakterli alanlar" başlığı altında, "Sportif kullanışlar, fuar ve olimpik köy" şeklinde yer alır ve özel proje alanları olarak değerlendirilir.

İBB Şehir Planlama Müdürlüğü tarafından hazırlanan 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu'nda (1995), 1980 yılındaki plana benzer şekilde "spor amaçlı alanlar" kentsel sosyal donatı alanlarından birisidir ve özel proje alanı olarak görülmektedir.

İstanbul'un mevcut sorunlarının çözümünün, mekânsal gelişiminin ve kalkınmasının sürdürülebilir bir biçimde sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılması amacı ile hazırlanan ve 2009 tarihinde yürürlüğe giren İstanbul 1/100.000 Çevre Düzeni Planı'nın (ÇDP) spora bakışı ise üst ölçekte ve finans yaratma temelindedir. Spor aktivitesini Dünya ve Avrupa şampiyonalarına ev sahipliği yapmış kentin küresel düzeyde tanınmasına katkı yapan, turistik ve ekonomik bir değer olarak görmektedir.

Bununla birlikte, sosyal altyapı swot analizinde uluslararası birçok organizasyonun gerçekleştirilebileceği spor tesislerinin yapılması güçlü bir özellik olarak vurgulanırken, mahalle ölçeğinde spor tesislerinin sayı ve alan olarak yetersiz olması ile de zayıf yönüne dikkat çekilmiştir. Bu ölçekteki dengenin, nüfus/donatı dağılımının analizi neticesinde yapılmasını öngörmektedir ve tüm bu çalışmaların (bugün hâlâ var olmayan) 'Spor Master Planı' çerçevesinde yapılması gerektiğini vurgular.

TR10⁸ İstanbul Bölgesi'ne hizmet etmek amacı ile 10/11/2008 tarihli ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA), 2009 yılının ikinci yarısından bu yana İstanbul Bölgesi'nin bölgesel gelişimini hızlandırmak ve kalkınmada sürdürülebilirliği sağlamak üzere aktif olarak çalışmalarını sürdürmektedir (İstanbul Bölge Planı, 2014).

İSTKA, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'da vurgulandığı üzere kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak

⁷Bayrampaşa Deresi ya da Yenibahçe Deresi (Λύκος, *Lykos* ok.: *Lükos, Likos*), İstanbul'da bulunan ancak günümüzde kurumuş durumda bulunan bir akarsudur. Bayrampaşa Deresi, İstanbul'da Suriçi'nden geçen tek suyu. Edirnekapı'yla Topkapı arasından kentin içine giriyordu. Akarsu, Fatih ilçesinin Langa semtinde Marmara Denizi'ne dökülüyordu (<https://www.wikizero.org>).

⁸Avrupa Birliği'ne uyum kapsamında yürürlüğe giren İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması'na (İBBS) göre İstanbul, TR1 İstanbul, TR10 İstanbul ve TR100 İstanbul olmak üzere her üç düzeyde de bölge olarak tanımlanmıştır. İstanbul Kalkınma Ajansı'nın görev alanı olan İstanbul Bölgesi, İstanbul il sınırlarını kapsamaktadır.

amacıyla kurulmuştur. Bu çerçevede Ajans, görevleri arasında yer alan bölge plan ve programlarının uygulanması faaliyetini sürdürmektedir (a.g.e., 2014).

İSTKA tarafından hazırlanan 2014-2023 İstanbul Bölge Planı'nın spora bakışı, kuruluşundaki amaçlara uygun olarak, diğer plan ve politikalarla uyumlu bir biçimde ve iki farklı ölçekte vücut bulmaktadır.

ÇDP'ye paralel bir bakışla ve üst ölçekten bir yaklaşımla sporu, İstanbul'un küresel kent yarışında kendisini öne çıkaracak araçlardan biri olarak görmektedir. Olimpiyatlara, Dünya şampiyonalarına, kıta turnuvalarına ev sahipliği yapmanın; turizmin gelişmesi, uluslararası tanıtım, spor altyapısının güçlenmesi, kentin marka değerinin artması gibi kazanımları olacağını belirtirken, etkinlikler sonrasında tesislerin atıl kalmasını önleyecek planların da yapılması gerektiğini belirtmektedir.

Alt ölçek yaklaşımında ise sporu, ilköğretimden üniversiteye kadar çocuk ve gençlerin fiziksel, psikolojik, sosyal gelişimlerini desteklemek adına, kültürel ve sanatsal aktivitelerle birlikte, yüksek standartta hizmet sunulması gereken bir alan olarak görmektedir. Bahsi geçen alanlardaki sportif faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, erişimlerinin kolaylaştırılması ve tüm toplumsal kesimlere yayılması planın hedefleri arasındadır.

4. SONUÇ

Türkiye'de modernleşmenin Tanzimat Dönemi'yle başladığı kabul edilmektedir. O zamana kadar Osmanlı İmparatorluğu'na yabancı olan kavramlara Tanzimat'ın ilanı ile etkinlik kazandırılmak istenmiştir. Bir toplumsal olgu olarak spor da ülkedeki modernleşme hareketinden etkilenmiştir. Modern beden terbiyesi ilk kez Osmanlı İmparatorluğu'nda askeri okullarda uygulanmaya başlanmıştır. Beden eğitiminin yaygınlaşması 1870'li yıllara doğru ivme kazanmıştır.

Tanzimat'la birlikte ülkeye gelen spor olgusunun kurumları ve mekânları II. Meşrutiyet dönemiyle birlikte oluşmaya başlamıştır. II. Meşrutiyet'e kadar tüzel kişilikleri olmayan örgütsel yapılar cumhuriyet ilanı ile birlikte kurumsallaşmaya başlamışlardır. Genç Cumhuriyet'in spor alanındaki atılımları sporu, kentlerden kasabalara ve köylere kadar inen bir ölçekte yaygınlaştırmak ve böylelikle sportif bilinci arttırmak yönünde olmuştur.

Meşrutiyet yıllarında spor kulüplerinin artmaya başladığı görülmüştür. Bu gelişmeleri daha sonra Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı, Türk Spor Kurumu ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün kurulması izlemiştir. 1920'li yıllarda spor alanında iki önemli hedef ortaya konmuştur. Bunlardan biri sporun bütün yurtda yaygınlaştırılması, diğeri ise spor kategorilerinde çeşitliliğe gidilmesidir (Algün Doğu, 2013).

Sporun Hükümet Programları'nda yer aldığı ilk hükümet olan dokuzuncu Hükümet'ten (1937-1938) bugüne spora yer verilen Hükümet Programları'nda genelde sporun topluma yaygınlaştırılması konusu öncelik taşısa da, lisanslı sporcu sayılarının ülke nüfusuna oranla çok düşük olması, spor tesislerinin erişilebilirliğinin kısıtlı ve sayılarının yetersiz kalması, hükümet programlarında öne çıkan sporun topluma yaygınlaştırılmasının, spor etkinliğinin bir yaşam biçimi olması amacının halen gerçekleştirilemediğini ortaya koymaktadır.

Hükümet programlarının dışında kalkınma planlarında da spor ve ilgili konular yer almıştır. Bu planlar incelendiğinde, sporun teşvik edilmesi, yaygınlaştırılması, kitlelere yayılması ve spor tesislerinin artırılması ile ilgili konular ele alınmıştır. Kalkınma programları çerçevesinde spor politikaları; mevcutun irdelenmesi, ilkeler ve uygulanacak politikalar kapsamında irdelenmiştir ancak işleyiş yönünden durum tespitinden öteye gitmediği söylenebilir.

Aydın, Demir ve Yetim (2007), Türk spor politikalarında öngörülen hedeflerin uygulamada istenilen düzeyde gerçekleşmemesine neden olarak; Anayasa'da sporla ilgili öngörülen 'devlet sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder' hükmüne ilişkin uygulamalarda istenilen standarda ulaşamadığını, spor faaliyetleri için gerekli olan tesis ve malzemelerin vatandaşın hizmetine sunulmasında ve kamu kurumlarına ait olan tesislerin mesai saatleri dışında halkın kullanımına açılmasında yetersiz kaldığını, sporun geniş halk kitlelerine yaygınlaştırılmadığını belirtir.

Spor donatısının spor tesisleri anlamında planlama sistematigi içerisinde yer almasının, bugün kentte yaşayanların spora olan ilgisi ve bu yöndeki mekânsal talepleri ile doğru orantılı olarak arttığı söylenebilir. Yakın zamana kadar bir tipoloji olarak hiç adı geçmeyen spor donatısının kapalı bir mekâna sahip olan bu türü, 2014 yılında çıkan Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ile sistematik içerisinde kendisine bir yer edinmiştir.

Spor tesislerinin planlama sistematigi içerisinde yer almasının bir diğer sebebi de spora dair oluşturulan devlet ve hükümet politikalarında sıkça bahsedilen sporun geniş halk kitlelerine yaygınlaştırılması, bu türdeki

tesislerin nicelik ve nitelik olarak artırılması hedefleridir. Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar neredeyse tüm plan ve programlarda adı geçen konuya dair son yıllarda gözle görülür bir artış sağlanmıştır.

Kent planlama disiplininin bağlı olduğu yasalar ve yönetmelikler içerisinde bu türden donatının adı alt ölçeklerde de anılmaya başlanmasına rağmen mekânsal standartları ve yer seçim kriterleri halen net bir biçimde ortaya konmamıştır. Ülkenin spor tesisleri anlamında en zengin şehrindeki dağılım da bu durumdan azade değildir.

İstanbul için Cumhuriyet dönemindeki ilk planlama çalışması olan ve 1933 yılında hazırlanan Ehlgoetz Planı'ndan 2009 yılında onaylanarak yürürlüğe giren İstanbul 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'na kadar sporun adı tamamında anılmıştır. Bunların bir kısmında önemli bir kentsel donatı olarak yer alırken (Lambert Planı), bazılarında ise halkta spor bilinci oluşmadığı gerekçe gösterilerek (Wagner Planı) bu türden bir donatıya yer ayrılmamıştır.

1936 senesinden itibaren yaklaşık 15 sene boyunca kentin planlanmasında söz sahibi olan Prost Planı'nda ise spora bakış, cumhuriyetin asıl sahibi olan gençlerin kent mekânında görünürlüğüne artırmaya dönük olarak, büyük parklar ve spor sahaları üretmek yönündedir.

1980'den itibaren yapılan İstanbul planlarında spora iki ayrı ölçekteki bakış daha net bir biçimde okunmaktadır. 1980 Planı'nda üst ölçekteki bakış, olimpiyatlara ev sahipliği yapma hedefiyle birlikte, planda "sportif kullanışlar, fuar ve olimpik köy" olarak yer almıştır. 1995 Planı'nda da bir önceki plana benzer biçimde özel proje alanı olarak görülmektedir spor amaçlı alanlar.

Kentin onaylanmış son planı olan ve 2009 yılında yürürlüğe giren 1/100.000 Çevre Düzeni Planı da bu iki ölçekteki bakışı sürdürmüş ancak alt ölçekteki spor tesislerinin planlanmasına dair spor master planının oluşturulması gibi ilke kararları almasına rağmen bunlar halen hayata geçirilememiştir.⁹

Cumhuriyet dönemindeki tüm bu yatırımlar neticesinde kent üzerinde spor donatısının bir izi oluşmuştur. Bu tesislerin mekânsal izlerini İstanbul üzerinden okumak, yerel özelliklerini koruyarak küresel kent yarışında önde olma vizyonuna sahip kentin, sporla olan ilişkisini kurmak anlamında önemli olduğu kadar bundan sonrasında hayata geçirilecek olan tesislerin yer seçimi için kriterleri de ortaya koyabilir.

KAYNAKÇA

Agache, A., (1934), Büyük İstanbul Tanzim ve İmar Programı, Belediye Matbaası, İstanbul.

Akpınar, İ., (2010), İstanbul'u (Yeniden) İnşa Etmek: 1937 Henri Prost Planı," 2000'den kesitler II: Cumhuriyet'in Mekânları/Zamanları/İnsanları, Doktora Araştırmaları Sempozyumu Kitabı, ed. Elvan ERGUT, B. İmamoğlu, Ankara: Dipnot Yayınları ve ODTÜ Yayınevi, s.107-124.

Algün Doğu, G. (2013). Yakın Dönem Gençlik ve Spor Politikalarının Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Aydın, A.D., Demir, H., Yetim, A.A. (2007). Türk spor politikalarında öngörülen hedeflerin gerçekleşme düzeylerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma (GSGM örneği), Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1, (2): 87- 96., s.88, Niğde.

Aykın, A.G., Bilir, F.P. (2013). Hükümet Programları ve Spor Politikaları, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 22, Sayı 2, 239-254, Adana.

Bilsel, C., (2010), İstanbul'un Dönüşümleri: Prost Planlaması ve Modern Kenti Yaratmak.

Canşen, E. (2015). Türkiye Cumhuriyeti'nin Spor Politikaları, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Haziran 2015 Cilt 17 Sayı 1, 33-48.

Ehlgoetz, H., (1934), İstanbul Şehrinin Umumî Planı, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul.

Ekici, S. (2002). Türkiye'de spor federasyonlarını oluşturan fahri(gönüllü) çalışanların spor politikalarının oluşumu ve uygulamalarına yaklaşımları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, s.34, Ankara.

Fişek, K., (1980). Devlet politikası ve toplumsal yapıyla ilişkileri açısından spor yönetimi Dünya'da-Türkiye'de, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, s.35, Ankara.

⁹ İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı 21.12.2021 tarihinde 'Spor Master Planı'nın tanıtımını yaptı.

Gök, Y., Sunay, H. (2010). Türkiye ve Fransa’da uygulanan spor yönetiminin kamu yönetimi açısından karşılaştırılması, *Spor metre*, VIII, (1): 7-16. s.8.

İstanbul Belediyesi, (1995), 1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nâzım Plan Raporu.

İstanbul Belediyesi, (1980), 1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım İmar Planı.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü (2009). 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu, İstanbul.

İstanbul Kalkınma Ajansı (2014). 2014-2023 İstanbul Bölge Planı. İstanbul.

Konuk, G., Olgun, İ., Ögdül, H. (2017). Kentsel Mekânsal Standartların Geliştirilmesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Lambert, J. H., (1934), İmar Raporu, Millî Neşriyat Yurdu, İstanbul.

Şentuna, M. (2009). Türkiye’deki Gençlik ve spor ile ilgili kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının Gençlik politikalarının değerlendirilmesi ve bir model örneği, Yayınlanmamış doktora tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Toros, K. (2015). Türkiye Cumhuriyeti Spor Tarihi, Ankara.

Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi (2013). Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayını. Ankara.

Uysal, Y., (2006), Cumhuriyet Dönemi İstanbul Planlama Raporları 1934-1995, Ed. Şener Özler, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul.

Wagner, M., (1936), İstanbul Havalisinin Planı, Arkitekt Dergisi, İstanbul.

URL1:

<http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvVMO8cmtpeWVfaMO8a8O7bWV0bGVyaV9saX>

URL 2: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf

URL 3: <https://ekonomihukuk.com/turkiye-ekonomisi/turkiyede-planli-kalkinma-donemi/>

URL 4: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Birinci-Beş-Yıllık-Kalkınma-Planı-1963-1967%E2%80%8B.pdf>

URL 5: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/İkinci-Beş-Yıllık-Kalkınma-Planı-1968-1972%E2%80%8B.pdf>

URL 6: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Üçüncü-Beş-Yıllık-Kalkınma-Planı-1973-1977%E2%80%8B.pdf>

URL 7: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dördüncü-Beş-Yıllık-Kalkınma-Planı-1979-1983%E2%80%8B.pdf>

URL 8: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Beşinci-Beş-Yıllık-Kalkınma-Planı-1985-1989.pdf>

URL 9: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Altıncı-Beş-Yıllık-Kalkınma-Planı-1990-1994%E2%80%8B.pdf>

URL 10: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Beş-Yıllık-Kalkınma-Planı-1996-2000%E2%80%8B.pdf>

URL 11: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Sekizinci-Beş-Yıllık-Kalkınma-Planı-2001-2005.pdf>

URL 12: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dokuzuncu-Kalkınma-Planı-2007-2013%E2%80%8B.pdf>

URL 13: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalkınma-Planı-2014-2018.pdf>

URL 14: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/Onbirinci-Kalkınma-Planı-.pdf>